

## **TALABALARNING INDIVIDUAL MUAMMOLARINI ANIQLASH VA ULARNI BARTARAF ETISHDA TYUTORNING O'RNI**

---

***Abdukarimov Zafarbek Anvarbekovich***

*Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti*

*Kimyoviy texnologiyalar fakulteti tyutori*

**Annotatsiya.** Tezisdagi tyutorning talabalar individual muammolarini aniqlash va bartaraf etishdagi roli me'yoriy hujjatlar hamda ilmiy manbalar asosida tahlil qilingan. Muammolarni erta aniqlash usullari, ularning turlari, hal etish va mutaxassislariga yo'naltirish yo'llari yoritilgan, tyutorlik amaliyotidagi cheklovlar ko'rsatilgan va faoliyat samaradorligini oshirishga qaratilgan takliflar berilgan.

**Kalit so'zlar:** tyutor, individual muammo, moslashuv, erta aniqlash, individual suhbat, yo'naltirish, monitoring.

**Аннотация.** В тезисах на основе нормативных документов и научных источников анализируется роль тьютора в выявлении и решении индивидуальных проблем студентов. Освещены методы раннего выявления проблем, их виды, способы решения и направления студентов к специалистам, указаны ограничения тьюторской практики и представлены предложения по повышению эффективности деятельности тьюторов.

**Ключевые слова:** тьютор, индивидуальная проблема, адаптация, раннее выявление, индивидуальная беседа, направление к специалистам, мониторинг.

**Annotation.** The thesis analyses the role of the tutor in identifying and resolving students' individual problems on the basis of regulatory documents and scholarly sources. It describes methods of early problem detection, types of problems, ways of resolving them and referring students to specialists, outlines the limitations of tutoring practice, and offers proposals for improving the effectiveness of tutors' work.

**Keywords:** tutor, individual problem, adaptation, early identification, individual conversation, referral, monitoring.

Oliy ta'lim tashkilotida o'qish davomida talaba turli qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin: yangi o'quv muhitiga moslashish, o'zlashtirishdagi qiyinchiliklar, yashash sharoiti, oilaviy-ijtimoiy ahvol va psixologik holat bilan bog'liq muammolar shular jumlasidandir. Aynan shu sababli tyutorlik talaba bilan to'g'ridan-to'g'ri, individual ishlashning asosiy mexanizmlaridan biri hisoblanadi. Mazkur tezisning maqsadi tyutorning talabalar individual muammolarini aniqlash va bartaraf etishdagi rolini me'yoriy hujjatlar hamda ilmiy manbalar asosida yoritishdan iborat.

**Me'yoriy asos.** O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 17-oktyabrdagi 656-son qarori bilan Oliy ta'lim tashkilotlarida tyutorlik faoliyatini tashkil etish tartibi to'g'risidagi Nizom tasdiqlangan bo'lib, u 2025-yil 20-oktyabrdan kuchga kirgan [1]. Nizomning maqsadi talaba-yoshlarning shaxsiy va kasbiy rivojlanishiga yaqindan yordam berish hamda talabalar bilan individual ishlash mexanizmlarini yanada takomillashtirishdan iborat [2]. Tyutorning vazifalari qatorida talabalarning oliy ta'lim tashkilotiga moslashuviga ko'maklashish, yakka va jamoaviy maslahatlar berish, nogironligi bo'lgan, ota-ona qaramog'idan mahrum va ijtimoiy himoyaga muhtoj talabalarni rag'batlantirish bo'yicha takliflar kiritish, talabalarning yashash manzillari bo'yicha muntazam monitoring yuritish hamda ularning ota-onalari bilan doimiy hamkorlikni yo'lga qo'yish ko'rsatilgan [2].

Tyutor lavozimi 1–3-kurs talabalari uchun har 120–150 nafar talabaga bitta shtat birligi hisobida joriy etilgan; 656-son qarorning 2-ilovasi bilan esa tyutorlar faoliyati samaradorligini baholash (KPI) tizimi to'g'risidagi nizom tasdiqlangan [2]. Qarorga ilova qilingan chora-tadbirlar rejasida kurs vakillaridan iborat “Kurs qo'mitalari” orqali talabalarning muammo va qiziqishlarini doimiy o'rganish, talabalar fikri asosida “Muammolarni bartaraf etish dasturi”ni ishlab chiqish hamda 2026-yilda tyutorlar faoliyatini monitoring qilish imkonini beruvchi raqamli platforma yaratish ko'zda tutilgan [1]. Demak, muammolarni aniqlash va hal etish alohida tyutorning shaxsiy tashabbusi emas, balki institutsional tizimning tarkibiy qismidir.

**Muammolarni aniqlash usullari.** Tyutorning muammolarni aniqlash faoliyati bir necha manbaga tayanadi. Birinchisi, talaba bilan ishonchli individual suhbat: tyutor talabaning ehtiyoj va qiyinchiliklarini u bilan ochiq muloqot orqali bilib oladi. Ikkinchisi, davomat va o'zlashtirishni muntazam kuzatish, bu akademik qiyinchiliklarning dastlabki belgilarini ko'rsatadi. Uchinchisi, talabaning yashash joyi, ijtimoiy-maishiy sharoiti va ota-onalar bilan aloqa orqali olinadigan ma'lumotlar, bu Nizomda tyutorning vazifasi sifatida belgilangan [2]. To'rtinchisi, anonim so'rovnomalar va kurs qo'mitalarining fikri, bunda talabalar muammolarini bevosita o'zlaridan eshitish imkoni yaratiladi [1].

Muammolarni aniqlashda vaqt omili muhim. Xorijiy tajribani tahlil qilgan N. Urinovaning ma'lumotlariga ko'ra, Lissabon Superior Tekniko universitetidagi “PANA” dasturida talabalarga ta'lim muassasasiga kelganidan keyin bir necha kun ichida murojaat qilinadi, kuzatuv aloqasi birinchi haftada o'rnatiladi, darslarning 2–5-haftalari oralig'ida esa kamida ikkita rejalashtirilgan uchrashuv o'tkaziladi; dastur esa turli bosqichlarda baholab boriladi [3]. Bu tajriba muammolarni erta aniqlash uchun birinchi bosqich talabalari bilan ishlashni o'quv yilining dastlabki haftalaridanoq tizimli boshlash zarurligini ko'rsatadi.

**Muammolar turlari va ularni bartaraf etish yo'llari.** Amaliyotda uchraydigan individual muammolarni shartli ravishda quyidagi guruhlariga ajratish mumkin (bu

tasnif muallifning amaliy tavsiyasi hisoblanadi): akademik (qarzdorlik, past o'zlashtirish, mustaqil ta'lim ko'nikmalarining yetishmasligi); moslashuv bilan bog'liq (yangi muhit, o'quv tartibi, tengdoshlar bilan munosabat); ijtimoiy-maishiy (turar joy, moliyaviy va oilaviy qiyinchiliklar); psixologik va shaxslararo (stress, yolg'izlik, ziddiyatlar). Akademik muammolarda tyutor talabani kafedra, fan o'qituvchisi va dekanat bilan bog'laydi, individual o'quv rejasi va qo'shimcha mashg'ulotlarni tashkil etishda yordam beradi. Ijtimoiy-maishiy qiyinchiliklarda tyutor ijtimoiy himoyaga muhtoj talabalar uchun tegishli takliflar kiritadi va turar joy sharoitini kuzatadi [2]. Psixologik muammolarda esa tyutor o'zi psixolog vazifasini bajarmasdan, talabani oliy ta'lim tashkilotidagi tegishli mutaxassisga yo'naltirishi lozim.

**Tyutorning roli va ishonchli munosabat.** Ilmiy adabiyotlarda tyutor faqat nazoratchi emas, balki talabaning ta'limiy, kasbiy va shaxsiy rivojlanishida yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi shaxs sifatida tavsiflanadi; tyutorlikning samaradorligi shaxsga yo'naltirilgan yondashuv, muloqotga asoslangan pedagogik model va psixologik qo'llab-quvvatlash bilan izohlanadi [3]. Portugaliyadagi PLE modelida talabalar o'rtasida o'tkazilgan so'rovnomada "qo'llab-quvvatlovchi" malakasi tyutorda eng muhim deb baholangan [3]. S. Mardiyeva ham tyutorlikning talabaning shaxsiy o'sishi va ta'lim jarayonini samarali tashkil etishdagi ahamiyati hamda talabalar bilan kommunikativ o'zaro ta'sir masalalarini ilmiy yoritgan [4].

**Individual suhbat va yo'naltirish bosqichlari.** Muammoni aniqlashning asosiy vositasi individual suhbat bo'lib, uni tyutor muayyan izchillikda tashkil etishi maqsadga muvofiq (quyidagi bosqichlar muallifning amaliy tavsiyasi): talaba bilan ishonchli muhit yaratish va uni tinglash; muammoning mohiyatini aniqlashtirish va talabaning o'zi ko'rayotgan sabablarni bilish; yechim variantlarini talaba bilan birgalikda belgilash; kelishilgan choralarni muddat bilan rejalashtirish; belgilangan muddatdan so'ng natijani qayta ko'rib chiqish.

**Cheklovlar.** Tyutorlik amaliyotida bir qator cheklovlar mavjud. Birinchidan, 120–150 nafar talabaga xizmat ko'rsatish tyutordan vaqtni mustahkam rejalashtirishni talab qiladi [2]. Xorijiy tadqiqotlarda tyutorlikning cheklovlari sifatida charchoq va ish jadvalidagi ortiqcha yuk ham qayd etilgan [3]. Ikkinchidan, tyutor vakolat chegarasidan chiqmasligi, talabaning shaxsiy ma'lumotlari maxfiyligini saqlashi va xolis bo'lishi shart.

**Xulosa va takliflar.** Tyutor talabalarining individual muammolarini erta aniqlash, ularni mutaxassislarga yo'naltirish va hal etilishini kuzatishda markaziy bo'g'in hisoblanadi. Faoliyat samaradorligini oshirish uchun quyidagilar tavsiya etiladi: birinchi kurs talabalari bilan o'quv yilining dastlabki haftalarida individual uchrashuvlarni majburiy tartibda o'tkazish; muammolarni aniqlash, yo'naltirish va natijani qayd etish bosqichlarini o'z ichiga olgan yagona talaba kartochkasi va monitoring tartibini joriy etish (u 2026-yilda yaratilishi rejalashtirilgan raqamli

platformaga moslashtirilishi mumkin [1]); tyutorlarni muloqot, empatiya va muammolarni hal qilish yo'nalishida muntazam tayyorlash, bu xorijiy dasturlarda o'quv-tayyorlov mashg'ulotlarining asosiy mavzulari qatorida keltirilgan [3]; tyutor KPI ko'rsatkichlariga faqat o'tkazilgan tadbirlar sonini emas, balki aniqlangan va hal etilgan individual muammolar natijasini ham kiritish.

### **Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 17-oktyabrdagi 656-son qarori "Oliy ta'lim tashkilotlarida tyutorlik faoliyatini tashkil etish tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida". – URL: <https://lex.uz/uz/docs/-7774756>
2. Umariy M.X., Axmadaliyeva D.M. Tyutor – talaba muvaffaqiyatining yo'lboshchisi // International Finance & Accounting. – 2026. – Issue 1. – ISSN 2181-1016. – URL: <https://interfinance.tsue.uz/wp-content/uploads/2026/02/29Damira-Axmadaliyeva.pdf>
3. Urinova N. Xorijiy oliy ta'lim muassasalarida tyutorlik tizimining rivojlanishini konseptual asoslari: PANA, PLE va Edge Hill tajribalari tahlili // Jamiyat va innovatsiyalar. – 2024. – Vol. 5, №4. – B. 252–260. – DOI: 10.47689/2181-1415-vol5-iss4-pp252-260
4. Mardiyeva Sh. Oliy ta'lim muassasalarida tyutor: talabalar kompetensiyalarini rivojlantirish bo'yicha qo'llanma // Jamiyat va innovatsiyalar. – 2025. – Vol. 6, №1. – B. 236–241. – DOI: 10.47689/2181-1415-vol6-iss1-pp236-241